Η συζήτηση στην Ελλάδα για τα ιδιωτικά και για τα μη-κερδοσκοπικά μη-κρατικά Πανεπιστήμια

(εκτός τόπου και χρόνου σε σχέση με τη σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα;)

Διονύσης Κλάδης

Περιληψη

Η κεντρική ιδέα του άρθρου είναι ότι η συζήτηση περί δημιουργίας ιδιωτικών ή μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων στην Ελλάδα βρίσκεται στην ουσία εκτός τόπου και χρόνου σε σχέση με τη σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα. Κατά το άρθρο, η Ευρωπαϊκή Ατζέντα Ανώτατης Εκπαίδευσης σήμερα δεν περιέχει την παραμικρή αναφορά σε ζητήματα σχετικά με τα Πανεπιστήμια αυτά. Περαιτέρω, μάλιστα, επισημαίνεται στο άρθρο ότι η Ελλάδα συζητάει σήμερα ένα ζήτημα εκτός Ευρωπαϊκής Ατζέντας, τη στιγμή που από την άλλη μεριά είναι η χώρα όπου παρουσιάζει τις μεγαλύτερες υστερήσεις στην υλοποίηση των πραγματικών στόχων της Διαδικασίας της Μπολώνιας. Το άρθρο καταλήγει σε μία καταγραφή των προϋποθέσεων υπό τις οποίες θα μπορούσε να γίνει η συζήτηση περί ιδιωτικών ή μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων στην Ελλάδα, έστω και εκτός της σύγχρονης Ευρωπαϊκής Ατζέντας. Πρωταρχική λοιπόν προϋπόθεση για να αρχίσει μία τέτοια συζήτηση είναι να διατυπώσουν με σαφήνεια και καθαρότητα τις απόψεις τους και τα επιχειρήματά τους και οι υποστηρικτές της πρότασης, οι οποίοι μέχρι σήμερα σιωπούν συστηματικά. Μάλιστα, το άρθρο διατυπώνει συγκεκριμένα ερωτήματα στα οποία πρέπει να απαντήσουν οι υποστηρικτές της πρότασης. Ενδιαμέσως, το άρθρο πραγματεύεται δύο ζητήματα τα οποία συσχετίζονται με την υπόθεση της δημιουργίας ιδιωτικών ή μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων. Το ένα ζήτημα είναι η υπόθεση της επιχει-

ρηματικής διάστασης των κρατικών Πανεπιστημίων, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα των περικοπών των δημόσιων δαπανών ιδίως της τελευταίας δεκαετίας, ενώ το άλλο ζήτημα είναι το πρόβλημα της λειτουργίας των Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών, για το οποίο προτείνονται συγκεκριμένες εναλλακτικές λύσεις.

Το σύγχρονο ευρωπαϊκό τοπίο ανώτατης εκπαίδευσης

Ένας από τους στόχους του παρόντος Ειδικού Θεματικού Τεύχους της *Συγκριτικής και Διεθνούς Εκπαιδευτικής Επιθεώρησης* είναι να μελετηθεί κατά πόσο θα επηρέαζε το τοπίο της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα μία ενδεχόμενη απόφαση για ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικών / μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων, υπό το πρίσμα των εξελίξεων για την οικοδόμηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Και εδώ βρίσκουμε αμέσως την αντινομία που χαρακτηρίζει όλη τη σχετική συζήτηση που αναπτύσσεται στην Ελλάδα τα τελευταία 15 χρόνια, η πλέον πρόσφατη μάλιστα εξέλιξη της οποίας είναι η θεαματική σύμπτωση απόψεων των αρχηγών των δύο μεγάλων κομμάτων στην Ελλάδα· με άλλα λόγια, του Πρωθυπουργού και του Αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης.

Η αντινομία έγκειται στο ότι φέρνουμε στην κορυφή της ατζέντας της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης ένα θέμα με το οποίο δεν ασχολείται κανείς από όλους εκείνους που εμπλέκονται στη διαδικασία της οικοδόμησης του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης. Με απλά λόγια, η Ευρωπαϊκή Ατζέντα σήμερα δεν περιλαμβάνει ένα τέτοιο θέμα.

Αναφορά σε ιδιωτικά Πανεπιστήμια ή σε μη-κερδοσκοπικά μη-κρατικά Πανεπιστήμια δεν θα βρει κανείς σε κανένα από τα τρία επίσημα κείμενα της Διαδικασίας της Μπολώνιας (ούτε στη Διακήρυξη της Μπολώνιας του 1999, ούτε στο Ανακοινωθέν της Πράγας του 2001 ούτε και στο Ανακοινωθέν του Βερολίνου του 2003).

Επίσης, όλα τα κρίσιμα θέματα της Ατζέντας της Μπολώνιας αποτέλεσαν αντικείμενο ενός ευρύτατου διαλόγου στην Ευρώπη, ο οποίος αναπτύχθηκε μέσα στα λεγόμενα επίσημα σεμινάρια (official seminars) της Διαδικασίας της Μπολώνιας. Στην πορεία από την Πράγα το 2001 μέχρι το Βερολίνο το 2003 πραγματοποιήθηκαν δέκα τέτοια σεμινάρια, ενώ στην πορεία από το Βερολίνο το 2003 μέχρι την επόμενη Σύνοδο των Υπουργών στο Μπέργκεν της Νορβηγίας το Μάιο του 2005 προ-

βλέπεται ότι θα έχουν πραγματοποιηθεί συνολικά δεκατέσσερα επίσημα σεμινάρια. Σε κανένα από τα είκοσι τέσσερα αυτά επίσημα σεμινάρια της Διαδικασίας της Μπολώνιας δεν αποτέλεσαν θέμα συζήτησης, είτε άμεσα είτε έμμεσα, τα ιδιωτικά Πανεπιστήμια και τα μη-κερδοσκοπικά μη-κρατικά Πανεπιστήμια.

Ποιος ασχολείται λοιπόν με το θέμα σήμερα στην Ευρώπη; Μα, φυσικά, μόνο η Ελλάδα. Το δε κωμικοτραγικό της ιστορίας είναι ότι η Ελλάδα έχει θέσει το θέμα αυτό στην κορυφή της ατζέντας της για την ανώτατη εκπαίδευση, και μάλιστα με συμφωνία των δύο μεγάλων κομμάτων, τη στιγμή που, από την άλλη μεριά, παρουσιάζει τις μεγαλύτερες υστερήσεις και μία από τις ισχυρότερες αντιστάσεις στην υλοποίηση των πραγματικών στόχων της Διαδικασίας της Μπολώνιας.

Ενδεικτικά, μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής:

- Η Ελλάδα δεν έχει θεσμοθετήσει ακόμα εθνικό σύστημα διασφάλισης και αξιολόγησης της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης (τόσο σε επίπεδο εξωτερικής αρχής όσο και σε επίπεδο εσωτερικών διαδικασιών στα ίδια τα Ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης).
- Η Ελλάδα δεν έχει θεσμοθετήσει ακόμα το Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς και Συσσώρευσης Διδακτικών Μονάδων (το γνωστό ECTS).
- Η Ελλάδα δεν έχει θεσμοθετήσει ακόμα το Συμπλήρωμα Διπλώματος (Diploma Supplement).
- Η Ελλάδα δεν έχει επικυρώσει από το 1997 τη Συμφωνία της Λισσαβόνας για την αναγνώριση τίτλων σπουδών (Lisbon Recognition Convention), ούτε και έχει αντιμετωπίσει επί της ουσίας τα γενικότερα ζητήματα αναγνωρίσεων που ήδη υπάρχουν, αλλά και αυτά που θα υπάρξουν στη συνέχεια λόγω της παράλληλης ύπαρξης τετραετών σπουδών πρώτου κύκλου στην Ελλάδα και τριετών σπουδών πρώτου κύκλου στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες.
- Η Ελλάδα δεν έχει κάνει καμία κίνηση προς την κατεύθυνση της προσέλκυσης φοιτητών ξένων χωρών (π.χ. με τη δυνατότητα διδασκαλίας μέρους των μαθημάτων ενός προγράμματος στην αγγλική γλώσσα).
- Η Ελλάδα δεν έχει θεσμοθετήσει ένα εθνικό σύστημα διά βίου εκπαίδευσης, αλλά και αυτό που ήδη συζητιέται είναι ατελές, αφού αφήνει εκτός ρύθμισης τη δυνατότητα των Ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης να χορηγούν και τυπικούς τίτλους σπουδών μέσα από διαδικασίες διά βίου εκπαίδευσης, όπως συμβαίνει σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες.

Όταν λοιπόν η Ελλάδα εμφανίζει όλες αυτές τις δραματικές υστερήσεις στην υλοποίηση των πραγματικών στόχων της Διαδικασίας της Μπολώνιας, είναι τουλάχιστον παράλογο να θέτουμε στην κορυφή της εθνικής μας ατζέντας την υπόθεση των ιδιωτικών, μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων. Μία λογική ερμηνεία θα μπορούσε να ήταν ότι με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται κάποιος αποπροσανατολισμός. Αυτή η ερμηνεία όμως αφήνει πολλά κενά: Ποίου ο αποπροσανατολισμός επιδιώκεται; Και από ποιον; Από την Κυβέρνηση; Από την Αξιωματική Αντιπολίτευση; Μία άλλη λογική ερμηνεία μπορούσε να είναι η γενικευμένη άγνοια που υπάρχει στην Ελλάδα για τα συμβαίνοντα στην Ευρώπη. Μία άγνοια η οποία, συνδυαζόμενη με την εσωστρέφεια του ελληνικού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης, δημιουργεί εντέλει ένα εκρηκτικό μείγμα.

Ακόμα όμως και κάτω από αυτές τις συνθήκες και παρ' όλες τις προσωπικές μας αντιρρήσεις για τη σκοπιμότητα ενός τέτοιου διαλόγου σήμερα, θα επιχειρήσουμε να παραθέσουμε κάποιες απόψεις σε μία προσπάθεια να φωτίσουμε τις διάφορες πτυχές του θέματος.

Και πρώτα απ' όλα, πρέπει να ξεκαθαρίσουμε το ευρωπαϊκό τοπίο. Σε πολλές χώρες της Ευρώπης υπάρχουν σήμερα και ιδιωτικά Πανεπιστήμια και μη-κερδοσκοπικά μη-κρατικά Πανεπιστήμια. Βεβαίως, οι οριοθετήσεις μεταξύ των εννοιών αυτών δεν είναι καθόλου απλή υπόθεση. Ως μη-κερδοσκοπικό χαρακτηρίζουμε ένα Πανεπιστήμιο το οποίο δεν παράγει κέρδος προς όφελος του όποιου ιδιοκτήτη του. Ως μη-κερδοσκοπικό όμως θα χαρακτηρίσουμε και ένα Πανεπιστήμιο το οποίο αποκομίζει έσοδα μέσα από την παροχή υπηρεσιών (είτε προς το δημόσιο είτε προς τον ιδιωτικό τομέα) και στη συνέχεια επενδύει τα έσοδα αυτά για τη βελτίωση των υποδομών του και της εν γένει λειτουργίας του.

Για να γυρίσουμε στη σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα, πρέπει να πούμε ότι όλα αυτά τα ιδιωτικά Πανεπιστήμια και τα μη-κερδοσκοπικά μη-κρατικά Πανεπιστήμια προέκυψαν σε συγκεκριμένες ιστορικές και πολιτικές συγκυρίες και μέσα από συγκεκριμένες διεργασίες. Σε άλλες περιπτώσεις, τα Πανεπιστήμια αυτά έχουν ενσωματωθεί στο εθνικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης χωρίς τριγμούς. Σε άλλες όμως περιπτώσεις (όπως είναι, κατά κύριο λόγο, οι περιπτώσεις πολλών από τις πρώην κομμουνιστικές χώρες), η δημιουργία των ιδιωτικών πανεπιστημίων ήλθε ως στοιχείο της άκριτης ιδιωτικοποίησης των οικονομιών και των κοινωνιών τους, με αποτέλεσμα να λειτουργεί σήμερα στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων ως στοιχείο υποβάθμισης και διαφθοράς των εθνικών συστημάτων ανώ-

τατης εκπαίδευσης. Και ήδη σήμερα οι χώρες αυτές αναζητούν τρόπους απαλλαγής από τη γάγγραινα των ιδιωτικών Πανεπιστημίων.

Η Ευρώπη λοιπόν έχει να επιδείξει περιπτώσεις καλής αλλά και κακής πρακτικής στο θέμα αυτό. Η ύπαρξη όμως ιδιωτικών ή μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων αποτελεί μία πραγματικότητα, έστω και σε μικρή κλίμακα. Δεν θα ήταν συνεπώς λογικό να αγνοηθεί η πραγματικότητα αυτή από τα επίσημα κείμενα της Διαδικασίας της Μπολώνιας. Και πραγματικά, υπάρχει μία και μόνη αναφορά, η οποία αφορά έμμεσα το τμήμα αυτό της ευρωπαϊκής ανώτατης εκπαίδευσης. Πρόκειται για τις δύο πανομοιότυπες αναφορές τόσο στο Ανακοινωθέν της Πράγας όσο και στο Ανακοινωθέν του Βερολίνου, σύμφωνα με τις οποίες «Η ανώτατη εκπαίδευση είναι δημόσιο αγαθό και αποτελεί δημόσια ευθύνη». Η έκφραση «δημόσια ευθύνη» προστέθηκε ακριβώς προκειμένου να καταστεί σαφές ότι το κράτος έχει την ευθύνη των νόμων και των κανονισμών βάσει των οποίων λειτουργεί συνολικά το σύστημα της ανώτατης εκπαίδευσης μίας χώρας. Δεδομένου δε ότι η ευθύνη αυτή του κράτους είναι αυτονόητη όταν αναφερόμαστε στα δημόσια (κρατικά) πανεπιστήμια, η παραπάνω προσθήκη έγινε ακριβώς προκειμένου να δηλωθεί ότι ανάλογη ευθύνη έχει το κράτος και για τα ιδιωτικά και μη-κρατικά Πανεπιστήμια.

Αυτή λοιπόν είναι η μόνη αναφορά των επίσημων κειμένων της Διαδικασίας της Μπολώνιας, η οποία παραπέμπει, έστω και έμμεσα, στην ύπαρξη των ιδιωτικών και μη-κρατικών Πανεπιστημίων.

Αλλά και σε ένα δεύτερο θεμελιώδους σημασίας κείμενο για την ευρωπαϊκή ανώτατη εκπαίδευση και για τη σύνδεση ανώτατης εκπαίδευσης και έρευνας, την Ανακοίνωση που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 5.2.03 για το ρόλο των Πανεπιστημίων στην Κοινωνία της Γνώσης (European Commission Communication "The role of the universities in the Europe of knowledge"), δεν υπάρχει η παραμικρή αναφορά σε ιδιωτικά Πανεπιστήμια ή σε μη-κερδοσκοπικά μη-κρατικά Πανεπιστήμια.

Γίνεται λοιπόν σαφές από τα παραπάνω ότι η Ευρώπη (πλην Ελλάδος) δεν ασχολείται σήμερα με το θέμα των ιδιωτικών Πανεπιστημίων και των μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων. Βεβαίως, υπάρχουν σήμερα στην Ευρώπη τέτοια Πανεπιστήμια, πλην όμως η παρουσία τους και η λειτουργία τους δεν αποτελούν παράγοντα που λαμβάνεται υπόψη στους σύγχρονους προβληματισμούς και στις συζητήσεις για την πρόοδο της ευρωπαϊκής ανώτατης εκπαίδευσης και για την οικοδόμηση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Εντέλει, το ζητούμενο στην Ευρώπη σήμερα είναι το πώς το δημόσιο Πανεπιστήμιο θα αναβαθμιστεί από άποψη ποιότητας και αποτελεσματικότητας και θα γίνει ανταγωνιστικό στον παγκόσμιο στίβο ανώτατης εκπαίδευσης.

Σχετικά με την επιχειρηματική λειτουργία των δημόσιων (κρατικών) Πανεπιστημίων

Δεν πρέπει να γίνεται σύγχυση ανάμεσα στην ύπαρξη των ιδιωτικών και των μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων, από τη μία μεριά, και στο καίριας σημασίας ζήτημα της εξεύρεσης πρόσθετων πόρων από τα κρατικά Πανεπιστήμια από την άλλη, ενόψει των δραματικών περικοπών στις δημόσιες δαπάνες για την ανώτατη εκπαίδευση που παρατηρούνται την τελευταία δεκαετία στην Ευρώπη, σε συνδυασμό μάλιστα με τη ραγδαία μαζικοποίηση της ευρωπαϊκής ανώτατης εκπαίδευσης. Πρόκειται για δύο διαφορετικά πράγματα. Αντιλαμβανόμαστε ότι το δεύτερο ζήτημα δεν εμπίπτει στους στόχους της παρούσας έκδοσης, είναι όμως αναγκαία η αναφορά σε αυτό προκειμένου ακριβώς να οριοθετηθούν τα δύο ζητήματα.

Το δεύτερο ζήτημα θέτει ουσιαστικά το θέμα των εναλλακτικών μορφών χρηματοδότησης της ανώτατης εκπαίδευσης στο πλαίσιο πάντοτε της θεμελιακής παραδοχής σύμφωνα με την οποία η ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί δημόσιο αγαθό. Ο διάλογος που βρίσκεται σήμερα σε εξέλιξη στην Ευρώπη αναζητεί απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά. Η καλλιέργεια και η ανάπτυξη της επιχειρηματικής διάστασης της φυσιογνωμίας και της λειτουργίας των ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων, έτσι ώστε να μη θίγεται ούτε ο δημόσιος χαρακτήρας τους ούτε η ακαδημαϊκή τους φύση και υπόσταση, αποτελούν πλέον υψηλή προτεραιότητα. Στο πλαίσιο αυτό, η καθιέρωση διδάκτρων αποτελεί πλέον μία ακόμα εναλλακτική πηγή εξεύρεσης πόρων, η οποία όμως προσεγγίζεται από τις διάφορες χώρες σε συνάρτηση με τα κοινωνικά και δημοκρατικά χαρακτηριστικά των πολιτικών τους για την ανώτατη εκπαίδευση.

Όψεις της ελληνικής πραγματικότητας: Ο γόρδιος δεσμός των Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών

Η συζήτηση για τα ιδιωτικά πανεπιστήμια και για τα μη-κερδοσκοπικά μη-κρατικά Πανεπιστήμια στην Ελλάδα συνδυάζεται πάντα με

απόπειρες αντιμετώπισης του χρόνιου προβλήματος που συνδέεται με τη λειτουργία των Κέντρων Ελευθέρων Σπουδών (ΚΕΣ), και ειδικότερα με τις σχέσεις συνεργασίας (σχέσεις τύπου franchising) που αναπτύσσουν με Πανεπιστήμια του εξωτερικού. Έτσι, μοιραία, είμαστε υποχρεωμένοι να ασχοληθούμε εδώ και με το θέμα αυτό.

Κατά την άποψή μας, η αντιμετώπιση του προβλήματος είναι δυνατή, χρειάζεται όμως συστηματικότητα στην ανάλυση και συνέπεια στους χειρισμούς. Κατ' αρχήν, πρέπει να συμφωνήσουμε επί της ουσίας του ζητήματος. Το πρόβλημα έχει ανακύψει επειδή κάποιοι στις Βρυξέλλες (δηλαδή η Γενική Διεύθυνση Εσωτερικής Αγοράς) θεωρούν ότι το παραγόμενο από τα ΚΕΣ «αγαθό» αποτελεί εμπορική υπηρεσία, και κατά συνέπεια προστατεύεται από τις κοινοτικές αρχές περί ελεύθερης διακίνησης των εμπορικών υπηρεσιών. Αντίθετα, εμείς στην Ελλάδα θεωρούμε ότι το «αγαθό» αυτό αποτελεί παροχή εκπαίδευσης, και κατά συνέπεια διέπεται από την αρχή της επικουρικότητας και υπόκειται στους περιορισμούς που θέτει η εθνική κυριαρχία στο χώρο της εκπαίδευσης, και ειδικότερα στο χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης. Εν προκειμένω, η εθνική κυριαρχία στηρίζεται και στο άρθρο 16 του Ελληνικού Συντάγματος, που απαγορεύει την παροχή ανώτατης εκπαίδευσης από ιδιώτες.

Η Ελλάδα λοιπόν πρέπει να ξεκαθαρίσει τη θέση της. Εάν η θέση της είναι αυτή που περιγράφηκε στην προηγούμενη παράγραφο, τότε πρέπει αυτή η θέση να αποτυπώνεται και στους χειρισμούς. Αυτό σημαίνει ότι η Ελληνική Πολιτεία πρέπει να θεωρήσει ότι τα ΚΕΣ λειτουργούν εκτός νομιμότητας και ότι η δράση τους οδηγεί σε κατάλυση διατάξεων του Ελληνικού Συντάγματος. Κατά συνέπεια, η Ελληνική Πολιτεία υποχρεούται με πρόταση του Υπουργείου Παιδείας (στο πεδίο ευθύνης του οποίου καταλύεται το Σύνταγμα) και με πράξη του Υπουργείου Εμπορίου (στο πεδίο ευθύνης του οποίου ανήκει η λειτουργία τους) να αφαιρέσει την άδεια λειτουργίας όλων των ΚΕΣ που παρέχουν υπηρεσίες ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Σήμερα, τι κάνει στην πραγματικότητα η Ελλάδα; Υποστηρίζει ότι τα ΚΕΣ λειτουργούν εκτός συνταγματικής νομιμότητας, και για τον λόγο αυτό δεν αναγνωρίζει τις υπηρεσίες ανώτατης εκπαίδευσης που παρέχονται από αυτά. Κατ' επέκταση, δεν αναγνωρίζει ούτε τα πτυχία ξένων πανεπιστημίων που συνεργάζονται με τα ΚΕΣ, με τη δικαιολογία ακριβώς ότι το μέρος των σπουδών που πραγματοποιήθηκε σε ΚΕΣ δεν μπορεί να αναγνωριστεί λόγω του Συντάγματος. Η δικαιολογία αυτή όμως δεν μπορεί να γίνει κατανοητή από τα ξένα Πανεπιστή-

μια, τα οποία εύλογα διερωτώνται πώς είναι δυνατό να είναι αντίθετη με το Ελληνικό Σύνταγμα η λειτουργία των ΚΕΣ, με τα οποία αυτά συνεργάζονται, χωρίς, από την άλλη μεριά, να τους αφαιρείται η άδεια λειτουργίας τους από την Κυβέρνηση.

Εάν, αντίθετα, η Ελληνική Πολιτεία ασπάζεται για κάποιους λόγους την άποψη της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικής Αγοράς των Βρυξελλών ή αν θεωρεί ότι, εν πάση περιπτώσει, οι απόψεις αυτές έχουν κάποια βάση, τότε προφανώς απαιτείται διαφορετική αντιμετώπιση του προβλήματος, δεδομένου ότι σε μία τέτοια περίπτωση τα ΚΕΣ νομίμως θα παρέχουν υπηρεσίες ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Η μόνη δυνατότητα που έχει στην περίπτωση αυτή η Ελλάδα είναι να θεσμοθετήσει διαδικασία πιστοποίησης των ΚΕΣ, έστω και αν δεν έχει θεσμοθετηθεί ακόμα εθνικό σύστημα διασφάλισης και αξιολόγησης της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα, έστω και αν το εθνικό σύστημα που θα θεσμοθετηθεί δεν θα προβλέπει ενδεχομένως διαδικασίες πιστοποίησης για τα δημόσια Ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης. Στην περίπτωση αυτή, τα ξένα Πανεπιστήμια είναι υποχρεωμένα να συμμορφωθούν με το αποτέλεσμα της διαδικασίας πιστοποίησης των ΚΕΣ.

Τι συμβαίνει όμως σήμερα; Οι ελληνικές κυβερνήσεις απορρίπτουν το ενδεχόμενο θεσμοθέτησης διαδικασίας πιστοποίησης των ΚΕΣ με τη δικαιολογία ακριβώς ότι το Σύνταγμα δεν επιτρέπει τη λειτουργία τους, άρα δεν είναι δυνατό να θεσμοθετηθεί διαδικασία πιστοποίησής τους, γιατί αυτό συνεπάγεται την έμμεση αναγνώρισή τους. Ενώ όμως από τη στάση αυτή προκύπτει ότι οι ελληνικές κυβερνήσεις φαίνεται να έχουν σαφή άποψη περί της μη νομιμότητας της λειτουργίας των ΚΕΣ, δεν προχωρούν στην τελική κίνηση με την αφαίρεση της άδειας λειτουργίας των ΚΕΣ, όπως θα συνέβαινε με κάθε επιχείρηση που λειτουργεί παράνομα, και μάλιστα παραβιάζοντας και το Σύνταγμα της χώρας.

Από την άλλη μεριά, τι κάνουν στην πραγματικότητα σήμερα τα ξένα Πανεπιστήμια που συνεργάζονται με τα ΚΕΣ; Κατ' αρχήν, θεωρούν εύλογα ότι δε δεσμεύονται από τίποτα στην Ελλάδα. Αφενός μεν δεν υφίστανται διαδικασίες πιστοποίησης των ΚΕΣ για τους γνωστούς λόγους, αφετέρου δε οι ελληνικές κυβερνήσεις υποστηρίζουν ότι το Ελληνικό Σύνταγμα δεν επιτρέπει την παροχή ανώτατης εκπαίδευσης από τα ΚΕΣ, χωρίς όμως οι ίδιες οι κυβερνήσεις να κάνουν τίποτα επ' αυτού. Κατόπιν αυτών, τα ξένα Πανεπιστήμια εφαρμόζουν μόνα τους μία διαδικασία πιστοποίησης (με ή χωρίς εισαγωγικά) των ΚΕΣ με τα

οποία συνεργάζονται, την οποία στη συνέχεια επικαλούνται τόσο τα ίδια τα ξένα Πανεπιστήμια έναντι των θεσμών πιστοποίησης ή απλώς διασφάλισης και αξιολόγησης της ποιότητας που λειτουργούν στις χώρες τους, όσο και τα ΚΕΣ στην Ελλάδα προκειμένου να ενισχύσουν τη διαφημιστική εκστρατεία τους κάθε φορά.

Η αντιμετώπιση, συνεπώς, του προβλήματος των ΚΕΣ δεν είναι δύσκολη. Απαιτεί απλώς καθαρό μυαλό και ψυχραιμία και, βεβαίως, διάθεση ανάληψης και του σχετικού πολιτικού κόστους.

Προϋποθέσεις για μία, έστω εκτός τόπου και χρόνου, συζήτηση

Ας δούμε λοιπόν, ύστερα από όσα αναφέρθηκαν, κάτω από ποιες προϋποθέσεις θα μπορούσε να γίνει μία ουσιαστική συζήτηση περί ιδιωτικών Πανεπιστημίων και περί μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων στην Ελλάδα.

Καλείται σήμερα κανείς να τοποθετηθεί επί της ουσίας στα θετικά και στα αρνητικά μίας ενδεχόμενης θεσμοθέτησης της δυνατότητας ίδρυσης ιδιωτικών ή μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων στην Ελλάδα. Έστω και αν η συζήτηση αυτή γίνεται με την υπόθεση εργασίας ότι το Ελληνικό Σύνταγμα δεν αποτελεί εμπόδιο, έστω και αν η υπόθεση αυτή δεν υπάρχει καν στην Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ανώτατης Εκπαίδευσης σήμερα, συρόμαστε σε μία τέτοια συζήτηση, και ενδεχόμενη άρνησή μας να συμμετάσχουμε σε αυτήν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως φυγομαχία.

Εμείς προσωπικά διατυπώσαμε με απόλυτη σαφήνεια τις απόψεις μας επί του θέματος ακριβώς πριν 15 χρόνια, σε μία σειρά τριών άρθρων στο περιοδικό *Οικονομικός Ταχυδρόμος* (12, 19 και 26 Ιανουαρίου 1989) και σε ένα ανακεφαλαιωτικό άρθρο μας δύο χρόνια αργότερα με τίτλο «Συμβολή στη συζήτηση περί μη-κρατικών ΑΕΙ», το οποίο δημοσιεύτηκε σε έκδοσή μας με τίτλο *Προβληματισμοί για θέματα παιδείας*, το 1991. Δεν ισχυριζόμαστε ότι οι απόψεις αυτές δεν χρειάζονται επανεξέταση, ενδεχομένως και αναθεώρηση, ύστερα από τόσα χρόνια. Όμως η προσέγγιση του ζητήματος παραμένει, πιστεύουμε, ίδια. Προσωπικά δε, εξακολουθεί να μας εκφράζει η δεύτερη παράγραφος του άρθρου μας του 1991:

«Εκείνο που έχει γίνει ακόμα σαφέστερο όλα αυτά τα χρόνια (εννοείται, η διετία που παρήλθε από τη δημοσίευση της πρώτης σειράς των τριών άρθρων στον *Οικονομικό Ταχυδρόμο*) είναι ότι η υπόθεση και η προοπτική των μη-κρατικών ΑΕΙ δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται

ούτε ως Μεσσίας που θα σώσει ούτε ως Σατανάς που θα εξολοθρεύσει την ανώτατη εκπαίδευση στη χώρα μας. Και βέβαια είναι ουτοπία να πιστεύει κανείς ότι μπορεί να βρει την αλήθεια κάπου στη μέση. Η αλήθεια θέλει μελέτη, θέλει έρευνα συστηματική, και κυρίως χωρίς δογματισμούς ή εξορκισμούς, και χωρίς δραματοποιήσεις ή απλουστεύσεις της κατάστασης».

Εμείς λοιπόν τότε είχαμε αποτολμήσει τις αναλύσεις μας. Τι συμβαίνει όμως σήμερα, ύστερα από τόσα χρόνια; Υπήρξε ουσιαστικός διάλογος στην Ελλάδα για ένα θέμα που διατηρείται στην επικαιρότητα για 15 χρόνια, και μάλιστα χωρίς να συντρέχει κανένας λόγος γι' αυτό όπως εξηγήσαμε πιο πριν; Για να είμαστε μάλιστα ακριβείς, είμαστε υποχρεωμένοι να παραδεχθούμε ότι οι μόνες αναλύσεις που παρουσιάστηκαν όλα αυτά τα χρόνια προέρχονταν από την πλευρά που αντιτάσσεται στην προοπτική της δημιουργίας ιδιωτικών Πανεπιστημίων ή μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων. Πρόκειται για αναλύσεις με τις οποίες μπορεί να συμφωνεί ή να διαφωνεί κανείς, πάντως όμως υπήρξαν. Η άλλη πλευρά όμως, η πλευρά των υποστηρικτών, δεν μπήκε ποτέ στον κόπο να παρουσιάσει τις δικές της αναλύσεις, τα δικά της επιχειρήματα, δίνοντας την εντύπωση ότι τα θεωρεί αυτονόητα.

Για τους λόγους αυτούς πιστεύω ότι δεν έχει νόημα πλέον η περαιτέρω ενίσχυση των αναλύσεων κατά της δημιουργίας ιδιωτικών Πανεπιστημίων ή μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων. Όχι γιατί θεωρώ γενικώς την όλη συζήτηση εκτός τόπου και χρόνου σε συσχέτιση με τη σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα, αλλά και γιατί πιστεύω ότι επιτέλους πρέπει να κληθούν οι υποστηρικτές των ιδεών αυτών να καταθέσουν και τις δικές τους αναλύσεις και τα δικά τους επιχειρήματα.

- Πρέπει να μας πουν την άποψή τους ως προς το γιατί η Ελλάδα πρέπει να συζητάει σήμερα για ζητήματα που βρίσκονται έξω από την Ευρωπαϊκή Ατζέντα.
- Πρέπει να μας πουν, με υπευθυνότητα και με στοιχεία, τι γνωρίζουν για τα ανάλογα πειράματα που συμβαίνουν σήμερα στις διάφορες χώρες της Ευρώπης.
- Πρέπει να μας πουν πού υπάρχουν, πώς λειτουργούν και ποια προστιθέμενη αξία έχουν εισφέρει στα εθνικά συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης ιδιωτικά Πανεπιστήμια και μη-κερδοσκοπικά μη-κρατικά Πανεπιστήμια.
- Πρέπει να μας πουν σε ποια χώρα της Ευρώπης η παράλληλη ύπαρ-

ξη ιδιωτικών Πανεπιστημίων και μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων λειτούργησε ανταγωνιστικά προς τα δημόσια Πανεπιστήμια και συνέβαλε στην αναβάθμιση του ποιοτικού επιπέδου των τελευταίων, κάτι που στην Ελλάδα προβάλλεται ως ένα από τα κύρια επιχειρήματα των υποστηρικτών της ιδέας.

- Πρέπει να μας πουν εάν γνωρίζουν πώς άνθισε η βιομηχανία των ιδιωτικών Πανεπιστημίων στις πρώην κομμουνιστικές χώρες μετά το 1989 και ποια ήταν και είναι η ιδιότητα των ιδιοκτητών τους.
- Πρέπει να μας πουν, τέλος, πώς φαντάζονται ότι θα λειτουργεί στην πράξη ένα μη-κερδοσκοπικό μη-κρατικό Πανεπιστήμιο, πώς θα βγάζει τα έξοδά του και ποιος θα το επιχορηγεί για να του καλύπτει τις πιθανές ζημιές, όταν μάλιστα ο ιδιοκτήτης του Πανεπιστημίου αυτού θα είναι ένας από τους επιχορηγούμενους, ούτως ή άλλως, από το κράτος φορείς του ευρύτερου δημόσιου φορέα, σύμφωνα με το προσφιλές σενάριο των υποστηρικτών της ιδέας.

Αυτά είναι, πιστεύουμε, ορισμένα από τα ερωτήματα στα οποία πρέπει να διατυπώσουν με σαφήνεια και με υπευθυνότητα τις θέσεις τους όλοι εκείνοι που υποστηρίζουν την αναγκαιότητα δημιουργίας ιδιωτικών Πανεπιστημίων ή μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών Πανεπιστημίων στην Ελλάδα. Θα πρέπει δηλαδή να μας πουν με απλά λόγια ποια μοντέλα από αυτά που λειτουργούν σήμερα στην Ευρώπη είναι, κατά την άποψή τους, κατάλληλα για την Ελλάδα και με ποιες προϋποθέσεις. Βεβαίως, είναι πιθανό να απαντήσουν ότι τα ευρωπαϊκά μοντέλα δεν είναι ικανοποιητικά ή κατάλληλα για την Ελλάδα και να επικαλεστούν την επιτυχία των μοντέλων των ιδιωτικών ή των μη-κερδοσκοπικών μη-κρατικών ή μη-πολιτειακών Πανεπιστημίων που λειτουργούν στις ΗΠΑ. Σε μία τέτοια περίπτωση όμως, θα γινόμασταν μάρτυρες μίας εκπληκτικής υπέρβασης, καθώς η εσωστρεφής ελληνική ανώτατη εκπαίδευση, με τις τόσες υστερήσεις έναντι του σύγχρονου ευρωπαϊκού γίγνεσθαι, θα κληθεί να κάνει το μεγάλο άλμα, να αφήσει πίσω της την Ευρώπη και να αρχίσει πλέον να αντιγράφει μοντέλα των ΗΠΑ.

Τα παραπάνω, βεβαίως, δεν αλλοιώνουν σε τίποτα τη βασική μας θέση, σύμφωνα με την οποία όλη αυτή η συζήτηση είναι κυριολεκτικά εκτός τόπου και χρόνου, λαμβανομένης υπόψη της σύγχρονης ευρωπαϊκής πραγματικότητας και της κοινής ατζέντας στην πορεία οικοδόμησης του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης. Εάν όμως πρόκειται να γίνει αυτή η συζήτηση στην Ελλάδα, τότε πρέπει όλοι να θυμούνται ότι ο διάλογος προϋποθέτει την ύπαρξη τουλάχιστον δύο

απόψεων οι οποίες αντιπαρατίθενται με επιχειρήματα και με τεκμηρίωση. Και στην Ελλάδα δεν έχουμε ακούσει τα επιχειρήματα και την τεκμηρίωση των υποστηρικτών της ιδέας. Καιρός είναι να μιλήσουν κι αυτοί...

Ενδεικτική βιβλιογραφία

"Bologna Declaration", Conference of European Ministers in charge of higher education, Bologna, 19 June 1999.

"Prague Communiqué", Conference of European Ministers in charge of higher education, Prague, 19 May 2001.

"Berlin Communiqué", Conference of European Ministers in charge of higher education, Berlin, 19 September 2003.

European Commission, "Communication on the role of the universities in the Europe of knowledge", Brussels, 5.02.2003.

Ministry of National Education and Religious Affairs – Secretariat for Higher Education, "National Report of Greece for the implementation of the Bologna Process", Athens, 4.8.2003.

Κλάδης, Δ. (1989), Σειρά άρθρων για ιδιωτικά, για μη-κερδοσκοπικά μη-κρατικά και για επιχειρηματικά Πανεπιστήμια στο περιοδικό *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 12, 19 και 26 Ιανουαρίου 1989.

Κλάδης, Δ. (1991), «Συμβολή στη συζήτηση περί μη-κρατικών ΑΕΙ», άρθρο-ανάλυση στο Κλάδης, Δ., *Προβληματισμοί για θέματα παιδείας*, Αθήνα, έκδοση του συγγραφέα, 1991.

Abstract

The debate on private and non-profit non-state Universities in Greece (irrelevant to the current developments in Europe?)

The central idea of the article is that the debate in Greece on the establishment of private Universities or non-profit non-state Universities in Greece is thoroughly irrelevant to the current developments in the European higher education. According to the article, the European higher education agenda is determined today primarily by the Bologna Process. And no reference at all to issues concerning private or non-profit non-state

Universities can be identified to any of the official texts of the Bologna Process (i.e. the Bologna Declaration, 1999, the Prague Communiqué, 2001, or the Berlin Communiqué, 2003). No reference to the same issue can be identified also to another European text of major importance for higher education (i.e. the European Commission Communication on the role of the Universities in the Europe of knowledge, 2003).

Furthermore, the article underlines the antinomy concerning the fact that Greece puts in high priority an issue which is out of the current European agenda, while at the same time Greece is the country which shows the highest delay and one of the strongest resistances in the implementation of the real objectives of the Bologna Process (e.g. the establishment of a national quality assurance system, the introduction of ECTS and Diploma Supplement, the ratification of the Lisbon Recognition Convention etc.).

According to the article, the existence of private or non-profit non-state Universities is a reality in many European countries, which has resulted under specific historical and political circumstances and through diverse processes. In Europe we can identify both good practices and bad practices in that field. However, this issue has not been included in the European higher education agenda so far. The only indirect reference can be found in the phrasing of the Berlin Communiqué and the Prague Communiqué that "Higher education is a public good and a public responsibility". The reference to the public responsibility has been used in order to cover the state responsibility for laws and regulations governing all types of higher education institutions (state-run, private, non-profit non-state).

The article concludes with the requirements under which the debate on private or non-profit non-state higher education institutions could be accomplished in Greece, even out of the European agenda. Primary requirement, according to the article, should be that the supporters of the necessity for private or non-profit non-state higher education institutions present and analyse their proposals and their arguments and stop remaining silent, as the case is so far. Furthermore, the article sets a number of concrete questions to which the supporters of the proposals are invited to answer clearly.

In the meanwhile, the article deals with two issues which are connected to the affair of private or non-profit non-state higher education institutions, at least in the context of the debate occurring in Greece. First issue is the concept of the entrepreneurial functioning of the higher education institutions seeking for resources other than the state funding in order to face the financial cuts of the last decade. According to the article, it is necessary to distinguish this type of functioning of the institutions from the overall discussions on private or non-profit non-state higher education institutions.

And second issue is the one related to the existence of private educational enterprises in Greece which provide higher education services, cooperating on a franchising basis

with Universities from other countries, against the Greek Constitution which reserves exclusively to the state the right to provide higher education. According to the article, the Greek Government has to set a clear policy to that end. If the Greek Government has the view that these enterprises are functioning on an illegal basis, then it has to take away their licences. If, on the contrary, the Government considers the functioning of these enterprises as legal, then it should establish a system of accreditation for them.